

Сумський державний педагогічний університет

імені А.С. Макаренка

ІНІ інститут педагогіки і психології

Кафедра психології

ЗАТВЕРДЖУЮ

Директор ІНІ інституту
педагогіки і психології
проф. Кондратюк С.М.

« 28 » серпня 2020

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Психологія великих груп та масових явищ

Галузь знань 05 Соціальні та поведінкові науки

Спеціальність 053 «Психологія»

Освітньо-професійна програма Практична психологія

Перший (бакалаврський) рівень вищої освіти

Мова навчання: українська

Погоджено науково-методичною комісією ІНІ інституту педагогіки і психології
«28» серпня 2020 р.

Голова доц. Тарасова
Т.Б.

Суми - 2020

Розробники:

Ніколаєнко Сергій Олександрович кандидат психологічних наук, доцент,
доцент кафедри психології

Робоча програма розглянута і схвалена на засіданні кафедри психології
Протокол № 1 від «27» серпня 2020 р.

Завідувач кафедри

Кузікова С.Б. д. психол. н., професор

Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни	
		денна форма навчання	заочна форма навчання
Кількість кредитів - 4	Бакалавр	Вибіркова	
		Рік підготовки:	
2 -й		2-й	
Семестр			
4 -й		4-й	
Лекції			
28 год.		4 год.	
Практичні, семінарські			
26 год.		6 год.	
Лабораторні			
год.		год.	
Самостійна робота			
64 год.		108 год.	
Консультації:			
2 год.	2 год.		
Загальна кількість годин - 120		Вид контролю: залік	

1. Мета вивчення навчальної дисципліни

Метою вивчення дисципліни є: формування у студентів теоретичних знань про психологічні особливості прояву, закономірності, механізми феноменів масової свідомості та поведінки в контексті суспільно-історичних і культурних умов розвитку суспільства; засвоєння основних механізмів та способів впливу на формування мас, масової свідомості і поведінки.

2. Передумови для вивчення дисципліни

Передумовою вивчення навчальної дисципліни «Психологія великих груп та масових явищ» є вивчення навчальних дисциплін «Історія психології», «Соціальна психологія з практикумом», «Психологія спілкування».

3. Результати навчання за дисципліною

У підсумку вивчення дисципліни «Психологія великих груп та масових явищ» студент повинен *мати наступні результати навчання (РН)*:

- **РН 1.** Концептуальні знання, набуті у процесі навчання та професійної діяльності, включаючи певні знання сучасних досягнень з психології великих груп та масових явищ.

- **РН 2.** Критичне осмислення основних теорій, принципів, методів, понять з психології великих груп та масових явищ.

- **РН 3.** Розуміння закономірностей та особливості розвитку і функціонування психічних явищ в контексті професійних завдань з психології великих груп та масових явищ.

- **РН 4.** Вміння здійснювати пошук інформації з різних джерел, у т.ч. з використанням інформаційно-комунікаційних технологій, для вирішення професійних завдань з психології великих груп та масових явищ.

- **РН 5.** Вміння обґрунтовувати власну позицію, робити самостійні висновки за результатами власних досліджень і аналізу літературних джерел з психології великих груп та масових явищ.

- **РН 6.** Презентувати результати власних досліджень усно / письмово для фахівців і нефахівців.

- **РН 7.** Формулювати думку логічно, доступно, дискутувати, обстоювати власну позицію, модифікувати висловлювання відповідно до культуральних особливостей співрозмовника.

- **РН 8.** Взаємодіяти, вступати у комунікацію, бути зрозумілим, толерантно ставитися до осіб, що мають інші культуральні чи гендерно-вікові відмінності.

- **РН 9.** Відповідально ставитися до професійного самовдосконалення, навчання та саморозвитку.

- **РН 10.** Знати, розуміти та дотримуватися етичних принципів професійної діяльності практичного психолога.

- **РН 11.** Демонструвати соціально відповідальну та свідому поведінку, слідувати гуманістичним та демократичним цінностям у професійній та громадській діяльності.

- **РН 12.** Розв'язувати складні непередбачувані задачі і проблеми у сфері психології великих груп та масових явищ., що передбачає збирання та інтерпретацію інформації (даних), вибір методів та інструментальних засобів застосування інноваційних підходів.

- **РН 13** Доносити до фахівців і нефахівців інформації, ідей, проблем, рішень та власного досвіду в галузі психології великих груп та масових явищ.

- **РН 14.** Управляти комплексними діями або проектами, відповідати за прийняття рішень у непередбачуваних умовах активності великих груп та масових явищ.

- **РН 15.** Відповідати за професійний розвиток окремих осіб та/або груп осіб в контексті великих груп та масових явищ, демонструвати здатність до подальшого навчання з високим рівнем автономності.

4. Критерії оцінювання результатів навчання

Шкала ЄКТС	Критерії оцінювання навчальних досягнень студента
А	Надаються повні і змістовні відповіді на всі теоретичні питання курсу. Студент демонструє знання матеріалу, його розуміння, орієнтацію в широкому полі питань з наукової та дослідницької діяльності, знайомство з сучасною науковою літературою. Відповіді на додаткові запитання чіткі, правильні, показують знання та ерудицію студента. Практичні та самостійні завдання виконано в повному обсязі, дано відповіді на всі питання. Матеріал, викладено логічно, послідовно, без помилок, при цьому виявлено здатність студента диференціювати, інтегрувати знання. Студент вільно формулює висновки та узагальнення, самостійно застосовує знання в конкретних науково-дослідницьких ситуаціях. Правильно, охайно оформлено роботи.
В	Надається достатньо повна і змістовна відповідь на всі запитання курсу. Студент показує знання і розуміння матеріалу, знайомство з основною науковою літературою в галузі психологічних досліджень та провадженні наукової роботи. Відповіді на додаткові питання загалом вірні. Наявні несуттєві зауваження щодо змісту та

	оформлення завдань для практичних занять та самостійної роботи.
С	Матеріал викладається логічно, послідовно. В роботі на практичних заняттях та самостійній роботі є незначні помилки, при цьому студент не знає деяких визначень з теми предмету, але може диференціювати, інтегрувати знання. У реферуванні і анотуванні спеціальних текстів відмічені окремі неточності й логічні помилки.
Д	Відповіді на теоретичні питання курсу викладені уривчасто, знання основних тем є поверховим. Відповіді на додаткові питання не завжди правильні, формальні та поверхові. Не дотримано вимог щодо реферування і анотування спеціальних текстів.
Е	Теоретичні питання розкрито не повністю. Студент знає і розуміє тільки основний матеріал, який викладає спрощено і неповно, припускається окремих суттєвих помилок. При відповідях на запитання щодо опанування програми студент почувається невпевнено, збивається, припускається помилок, не має потрібних знань. Реферування і анотування спеціальних текстів виконано не якісно або не в повному обсязі.
Ф	Студент надає відповіді із суттєвими помилками, демонструє поверхове знання і розуміння основного матеріалу, спрощено і непослідовно та механічно викладає матеріал з допущенням істотних помилок. Студент допустив істотні помилки при реферуванні і анотуванні спеціальних текстів.
FX	На запитання студент не може дати задовільних відповідей, припускається грубих помилок або характер відповідей дає підставу стверджувати, що особа неправильно розуміє зміст матеріалу. Повна невідповідність змісту роботи вимогам або робота запозичена, підготовлена не самостійно. Курс не опановано, необхідне його повторне проходження.

5. Розподіл балів

Поточний контроль														Разом	Загальна сума	
Т. 1	Т. 2	Т. 3	Т. 4	Т. 5	Т. 6	Т. 7	Т. 8	Т. 9	Т. 10	Т. 11	Т. 12	Т. 13	Т. 14			
Поточний контроль														60	100	
4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4	6	4	6			
Контроль самостійної роботи														40		
2	2	2	3	3	3	3	4	4	3	3	3	2	2			

Шкала оцінювання: національна та ECTS

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для екзамену, заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A	відмінно
82 - 89	B	добре
74 - 81	C	
64 - 73	D	
60 - 63	E	задовільно
35-59	FX	незадовільно з можливістю повторного складання
1 - 34	F	незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

6. Засоби діагностики результатів навчання

Поточний та підсумковий контроль проводяться відповідно до вимог Положення "Про порядок оцінювання знань студентів у Європейській кредитно-трансферній системі (ЄКТС) організації освітнього процесу", затвердженого вченою Радою СумДПУ ім. А.С.Макаренка (протокол №7 від 23.02.2015). Для поточного контролю використовуються форми: опитування та виступи на семінарських заняттях, активна участь в обговоренні теоретичних питань, в проведенні психодіагностичних методик, обробленні та аналізі їхніх результатів, в виконанні, обговоренні та оцінюванні практичних завдань, письмові роботи за розділами, тестування. Підсумковий контроль – залік

7. Програма навчальної дисципліни

Тема 1. Предмет, основні поняття соціальної психології

Дискусії про предмет соціальної психології. Сучасні уявлення про предмет соціальної психології. Основні поняття соціальної психології. Мета, завдання й структура курсу. Функції соціальної психології. Взаємовідносини соціальної психології з іншими науками. Теоретична і прикладна соціальна психологія. Методологія і методи соціальної психології.

Тема 2. Предмет та завдання психології масової поведінки

Психологія масової поведінки як галузь психологічної науки. Предмет психології масової поведінки. Зв'язок психології масової поведінки з іншими науками. Проблематика та завдання психології масової поведінки. Проблеми і перспективи розвитку психології масової поведінки.

Тема 3. Історія дослідження масових психологічних феноменів

Модель масово-елітарного суспільства як передумова виникнення психології мас. Маси як соціально-психологічний та політичний феномен: історія і сучасність проблеми. Франко-італійська наукова школа психології мас (Г. Тард, Ш. Сігеле, Г. Лебон). Психоаналітична теорія мас у працях Фрейда, Е. Фрома, К. Юнга. Інтерпретації мас в теоріях елітології (Х. Ортеги-і-Гассета, Г. Моски та В. Парето).

Тема 4 Соціально-психологічна характеристика процесу спілкування в суспільстві

Спілкування як реалізація суспільних і міжособистісних відносин. Значення спілкування для розвитку індивіда й суспільства. Історичний розвиток форм спілкування в людському суспільстві. Взаємозв'язок соціальної ситуації в суспільстві, у групі й стилю спілкування. Єдність спілкування й діяльності. Структура спілкування: комунікативна, інтерактивна та перцептивна характеристики.

Спілкування як взаємодія. Різновиди взаємодії: кооперація (співробітництво) і конкуренція (конфлікт), їх характеристика. Підходи до взаємодії у концепціях "символічного інтеракціонізму" та "теорії обміну". Взаємодія як організація сумісної діяльності. Основні механізми і засоби впливу і взаємодії: зараження, навіювання, переконання, наслідування.

Соціальна перцепція. Взаємне сприйняття й пізнання партнерів по спілкуванню - основа встановлення взаєморозуміння між ними. Ідентифікація, емпатія, рефлексія як механізми сприйняття й розуміння партнерів по спілкуванню. Ефекти міжособистісного сприйняття: "ореола", "первинності", "новизни". Зміст і значення процесу стереотипізації. Роль установки у формуванні першого враження про людину.

Феномен "каузальної атрибуції" - інтерпретації причин поведінки іншої людини. Феномен міжособистісної атракції - емоційна сторона

міжособистісного сприйняття. Симпатія, дружба, любов як різні рівні атракції.

Тема 5. Соціально-психологічна характеристика великих соціальних груп. Соціальні класи.

Проблема великих груп в соціальній психології. Види великих груп: соціальні класи, професійно-виробничі групи, організації, етнічні групи, територіальні, релігійні, соціально-демографічні та ін. Поняття суспільної психології. Структура психології великих соціальних груп. Динамічні і статичні елементи в психології великих соціальних груп.

Особливості стратифікації сучасних суспільств. Поняття класу у марксистському та стратифікаційному підходах. Структура соціально-класових відмінностей. Особливості функціонування психології класів. Субкультура та свідомість класу. Зміст психології класів. Психологічні характеристики представників різних класів

Тема 6. Соціальна психологія етнічних груп

Психологічні особливості етнічних груп. Дослідження в етнопсихології. Залежність усвідомлення етнічної приналежності від історичних умов існування етносів. Психологія націй. Зміст поняття “психологічний склад націй” і “національний характер”. Проблема етноцентризму та поняття “етнічного стереотипу”. Завдання, методи і результати етнопсихологічних досліджень. Соціальна психологія міжетнічних відносин. Психологічні особливості українського національного характеру.

Тема 7. Стихійні групи та масові рухи

Поняття стихійних груп в соціальній психології. Типи стихійних груп: натовп, маса, публіка. Основні способи впливу в стихійних групах: зараження, навіювання, наслідування.

Натовп як різновид стихійного поведіння. Типи і характеристика натовпу. Можливості впливу на поведінку натовпу. Паніка як соціально-психологічний феномен. Фактори, що сприяють виникненню паніки: фізичні, психічні, соціально-політичні. Профілактика паніки. Чутки як різновид масового комунікативного процесу. Умови виникнення й поширення чуток.

Деперсоналізація особистості в натовпі. Соціальна ідентичність як фактор стійкості особистості в умовах стихійного впливу натовпу. Великі стійкі соціальні групи і їхній потенціал як регуляторів соціального поведіння.

Соціальні рухи, їх загальна характеристика: суспільна думка, програма, засоби досягнення цілей, масова поведінка. Основні теорії преднання до соціальних рухів: Теорії відносної депривації та мобілізації ресурсів. Проблема лідерства в соціальному русі.

Тема 8. Психологічна характеристика масової активності громадян

Історія становлення проблеми масової активності в зарубіжній та вітчизняній науці. Методи дослідження масової активності.

Основні різновиди масової стихійної поведінки. Чинники, що детермінують виникнення масової стихійної поведінки.

Тема 9. Методи впливу та прийоми управління масами

Масовий вплив: наукові дефініції і тлумачення. Види, прийоми, методи, засоби масового впливу. Технології масового впливу

Тема 10. Психологія натовпу

Поняття натовпу, його особливості. Класифікації натовпу. Психологічні властивості натовпу. Психологічні особливості індивіда в натовпі. Основні механізми утворення натовпу. Основні етапи формування натовпу. Потенційні сценарії еволюції натовпу. Прийоми управління та маніпуляції натовпом. Роль вожака в натовпі. Типологія вождів натовпу. Механізми та способи управління натовпу вождями.

Тема 11. Психологія маніпуляцій масовою свідомістю

Поняття «маніпуляція» та його ознаки. Межі поняття «маніпуляція». Маніпуляція свідомістю як взаємодія. Базові умови протидії маніпуляції.

Невербальна комунікація. Особливості інтерпретації вербальних повідомлень. Феномен «економії мислення». Механізми маніпулювання масовою свідомістю. Створення контексту, звернення до інстинктів, вплив слова на підсвідомість, психологічний захист, мозаїчна культура.

Реклама. Сублімінальний ефект. Основні складові маніпуляції масовою свідомістю. Мова слів. Мова образів. Інші знакові системи. Критерії маніпулятивного впливу.

Тема 12. Масова комунікація і громадська думка

Громадська думка як вияв масової свідомості суспільства. Масова комунікація: проблема визначення, етапи розвитку. Рівні, функції, структура масової комунікації. Форми, формати, ефекти масової комунікації. Види та ефекти масової комунікації.

Тема 13. Соціальна психологія конфліктів у суспільстві

Поняття та загальна характеристика конфлікту. Неадекватна самооцінка, невідповідність ролей та групова дискримінація як причини конфлікту. Функції та класифікація конфліктів. Міжособистісні та міжгрупові конфлікти. Соціальні упередження. Теорії упереджень. Соціальна дискримінація. Расизм й націоналізм. Сексизм. Відносна депривація.

Структура і зміст конфлікту. Динаміка етапи протікання конфлікту. Характеристика поведінки суб'єктів у процесі конфлікту. Типологія стилей і стратегій поведінки у вирішенні конфліктів. Соціально-психологічна ситуація конфлікту. Примирення через співробітництво. Знайомство й контакти. Переговори й домовленості.

Тема 14. Особливості прикладного дослідження в соціальній психології

Статус прикладного дослідження в сучасній науці і його особливості. Співвідношення фундаментальної й прикладної науки. Специфіка прикладного дослідження в соціальній психології: «втручання» у реальний процес життєдіяльності груп.

Взаємини соціального психолога й «замовника». Мова прикладного дослідження в соціальній психології. Важливість правильного визначення кола завдань, що розв'язуються у прикладному дослідженні. Проблема соціальної й громадянської відповідальності дослідника. Проблема ефективності прикладного дослідження в соціальній психології. Практична соціальна психологія. Основні напрямки прикладних досліджень у практичній соціальній психології.

7.2. Структура та обсяг навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин									
	Денна форма					Заочна форма				
	Усього	у тому числі				Усього	у тому числі			
		лек	пр	кон	сп		лек	пр	кон	сп
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Тема 1. Тема 1. Предмет, основні поняття соціальної психології	8	2	1		5	9	0,5	0,5		8
Тема 2. Предмет та завдання психології масової поведінки	9	2	2		5	8				8
Тема 3. Історія дослідження масових психологічних феноменів	9	2	2		5	8,5		0,5		8
Тема 4. Соціально-психологічна характеристика процесу спілкування в суспільстві	9	2	2		5	9	0,5	0,5		8
Тема 5. Соціально-психологічна характеристика великих соціальних груп. Соціальні класи	8	2	1		5	8,5		0,5		8
Тема 6. Соціальна психологія етнічних груп	9	2	2		5	9	0,5	0,5		8
Тема 7. Стихійні групи та масові рухи	9	2	2		5	9	0,5	0,5		8

Тема 8. Психологічна характеристика масової активності громадян	9	2	2		5	9	0,5	0,5		8
Тема 9. Методи впливу та прийоми управління масами	8	2	1		5	8,5	0,5			8
Тема 10. Психологія натовпу	9	2	2		5	9	0,5	0,5		8
Тема 11. Психологія маніпуляцій масовою свідомістю	7	2	2		3	7		1		6
Тема 12. Масова комунікація і громадська думка	8	2	3		3	7	0,5	0,5		6
Тема 13. Соціальна психологія конфліктів у суспільстві	8	2	2		4	7,5		0,5		7
Тема 14. Особливості прикладного дослідження в соціальній психології	10	2	4		4	7				7
Усього годин	118	28	26	0	64	118	4	6	0	108

Теми лекційних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Предмет, основні поняття соціальної психології	2	0,5
2.	Тема 2. Предмет та завдання психології масової поведінки	2	
3.	Тема 3. Історія дослідження масових психологічних феноменів	2	
4.	Тема 4. Соціально-психологічна характеристика процесу спілкування в суспільстві	2	0,5
5.	Тема 5. Соціально-психологічна характеристика великих соціальних груп. Соціальні класи	2	
6.	Тема 6. Соціальна психологія етнічних груп	2	0,5
7.	Тема 7. Стихійні групи та масові рухи	2	0,5
8.	Тема 8. Психологічна характеристика масової активності громадян	2	0,5
9.	Тема 9. Методи впливу та прийоми управління масами	2	0,5
10.	Тема 10. Психологія натовпу	2	0,5

11.	Тема 11. Психологія маніпуляцій масовою свідомістю	2	
12.	Тема 12. Масова комунікація і громадська думка	2	0,5
13.	Тема 13. Соціальна психологія конфліктів у суспільстві	2	
14.	Тема 14. Особливості прикладного дослідження в соціальній психології	2	
	Усього годин	28	4

Теми практичних (семінарських) занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин	
		Денна форма	Заочна форма
1.	Тема 1. Предмет, основні поняття соціальної психології	2	0,5
2.	Тема 2. Предмет та завдання психології масової поведінки	2	0,5
3.	Тема 3 Історія дослідження масових психологічних феноменів	2	1
4.	Тема 4. Соціально-психологічна характеристика процесу спілкування в суспільстві	2	0,5
5.	Тема 5. Соціально-психологічна характеристика великих соціальних груп. Соціальні класи	2	0,5
6.	Тема 6. Соціальна психологія етнічних груп	2	0,5
7.	Тема 7. Стихійні групи та масові рухи	2	0,5
8.	Тема 8. Психологічна характеристика масової активності громадян	2	0,5
9.	Тема 9. Методи впливу та прийоми управління масами	1	0,5
10.	Тема 10. Психологія натовпу	2	0,5
11.	Тема 11. Психологія маніпуляцій масовою свідомістю	2	
12.	Тема 12. Масова комунікація і громадська думка	2	0,5
13.	Тема 13. Соціальна психологія конфліктів у суспільстві	1	
14.	Тема 14. Особливості прикладного дослідження в соціальній психології	2	
	Усього годин	26	6

8. Рекомендовані джерела інформації

Основні:

1. Бехтерев В. Внушение и толпа / В.Бехтерев // Психология толпы: социальные психологические механизмы воздействия на массы. — М.: Изд-во Эксмо; СПб. : Terra Fantastica, 2003. — С. 399–416.
2. Бэрон Р., Ричардсон Д. Агрессия / Р.Бэрон, Д.Ричардсон. — СПб. :

Питер, 1998. — 486 с.
http://www.law.vsu.ru/structure/criminalistics/books/baron_richardson.pdf

3. Донченко О., Романенко Ю. Архетипи соціального життя і політики. (Глибинні регулятиви психологічного повсякдення): Монографія / О.Донченко, Ю.Романенко. — К. : Либідь, 2001. — 334 с.
4. Донченко Е. Социетальная психика / Е.Донченко. — К., 1994.
5. Зимбардо Ф., Ляйпе М. Социальное влияние / Ф.Зимбардо, М.Ляйпе. — СПб. : Питер, 2001. — 168 с.
6. Інтеграційні процеси в суспільстві та політичний вибір особистості : монографія / за ред.. В.П.Казміренка. — К. : Міленіум, 2008. — 360с.
7. Кара-Мурза С. Манипуляция сознанием / С. Кара-Мурза. — К. : Оріяни, 2000. <http://www.klex.ru/65>
8. Коpecь Л. Класичні експерименти в психології: Навч. посібник/ Л.Копець. -К. : Вид. дім «Києво-Могилянська академія», 2010. — 283 с.
9. Корнєв М.Н., Фомічова В.М. Психологія масової поведінки / М.Н.Корнєв, В.М.Фомічова. — К.: Ін-т післядипломної освіти Київ. нац. ун-ту ім. Тараса Шевченка, 2000. — 268 с.
10. Лалл Д. Мас-медіа, комунікація, культура: глобальний підхід / Д.Лалл; [пер. з англ.]. — К. : К. І. С., 2002. — 264 с.
11. Лебон Г. Психология народов и масс / Г.Лебон. — СПб., 1996. — 468с. <http://lib.ru/POLITOLOG/LEBON/psihologia.txt>
12. Левин К. Теория поля в социальных науках/К.Левин.—СПб., 2000.- 389 с.
13. Леонтьев О. Деятельность. Сознание. Личность / О.Леонтьев. — М. : По-литиздат, 1975. — 268 с.
14. Майерс Д. Социальная психология / Д.Майерс; [перев. с англ.]. СПб. : Издательство «Питер», 2000. — 688 с.
15. Мисия НЛП: новейшие американские психотехнологии / Пер. с англ. — М. : Институт Общегуманитарных исследований, 2000. — 352 с.
16. Милграм С. Эксперимент в социальной психологии / С.Милграм. — СПб. : Питер, 2000. — 283с.
17. Москаленко В. Психологія соціального впливу / В.Москаленко. Навч.пос.— К. : Центр учбової літератури, 2007. — 448с.
18. Московичи С. Век толп. Исторический трактат по психологии масс / С.Московичи; [пер. с фр.].—М. :Центр психологии и психотерапии, 1998. — 480 с.
19. Ольшанский Д. Психология масс /Д.Ольшанский. — СПб.:Питер, 2001.—386 с.
20. Орбан-Лембрик Л.Е. Психологія управління : навч. посіб. / Л.Е.Лембрик — 2-ге вид., доповн. — К. : Академвидав., 2010. — 544с.
21. Орбан-Лембрик Л.Е. Масова культура і моделі поведінки / Л.Е.Орбан-Лембрик //Соціальна психологія. — 2005. — № 2. — С. 38-44.

21. Орбан-Лембрик Л.Е. Соціальна психологія: [підручник: у 2 кн.]. Кн. 2: Соціальна психологія груп. Прикладна соціальна психологія / Л.Е.Орбан-Лембрик. — К.: Либідь, 2006. — 560 с. westudents.com.ua/knigi/537-sotsalna-psihologiya-orban-lembrik-lb.html
22. Почебут Л.Г. Социальная психология толпы/Л.Г.Почебут. СПб.,2004. — 240 с.
23. Практикум по социальной психологии / под ред. И.Клециной. — СПб. : Питер, 2008. — 256с.
24. Психологічна енциклопедія / [автор-упорядник О.М.Степанов]. — К. : «Академвидав», 2006. — 424 с. (Енциклопедія ерудита).
25. Психология масс: [хрестоматия] / ред.-сост. Д.Я. Райгородский. — Самара : БАХРАХ — М, 2001. — 426 с.
26. Різун В.В. Меси / В.В.Різун. — К. :ВПЦ «Київський університет», 2003. — 264 с. <http://journalib.univ.kiev.ua/Mass.pdf>
27. Татенко В.О. Соціальна психологія впливу: монографія / В.О.Татенко. — К.: Міленіум, 2008. — 216 с.
28. Тейлор Ш., Пипло Л., Сирс Д. Социальная психология / Ш.Тейлор, Л.Пипло, Д.Сирс. — [10-е изд.]. — СПб. : Питер, 2004. — 384 с.

Додаткові:

1. Головаха Е.И., Панина Н.В. Социальное безумие: история, теория и современная практика / Е.И.Головаха, Н.В.Панина. —К.:Абрис, 1994.— 168с.
2. Горин С.А. Техники россыпью / С.А.Горин. — М.: Издательство «КСП», 2001. — 576 с.
3. Грушин Б.А. Массовое сознание / Б.А.Грушин. — М., 1987. — С. 368.
4. Дмитреев А.В. Слухи как объект социологического исследования /А.В.Дмитреев // Социологические исследования. № 1. 1995. С. 5-11.
5. Дячук І.А. Психологічні особливості впливу релігійних сект на особистість / І.А. Дячук // Психологічні перспективи. 2007. — С. 63-68.
6. Кальба Я. Вчинок як умова розвитку духовно-душевного потенціалу під-ростаючої особистості / Я.Кальба, В. Васютинський, М.Слюсаревський [та ін.] // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадяни-на Української держави : [зб.наук.праць / Заг. ред. М.М. Слюсаревський та ін.]. — К.: Міленіум, 2008. — Вип. 8. — 408 с.
7. Кальба Я. Масифікація та її прояви в контексті сучасних телемедіа / Я.Кальба// Практична психологія та соціальна робота. — 2010. — № 4. — С. 63-67.

8. Кальба Я. Психологічні механізми впливу реклами на свідомість та поведінку людини / Я.Кальба // Проблеми політичної психології та її роль у становленні громадянина Української держави: [зб.наук.праць / Заг. ред. М.М.Слюсаревський та ін.].— К.: Міленіум, 2011. — Вип. 27 (30). — С. 157-167.
9. Карпухин О., Макаревич Э. Формирование масс. Природа общественных связей и технологии «публик рилейшнз»: Опыт историко-социологических исследований / О. Карпухин, Э.Макаревич. — Калининград : ФГУИПП, 2001. — 264 с.
10. Назаретян А. Психология стихийного массового поведения [Электронный ресурс] / А.Назаретян. — Режим доступа: [http:// www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Nevesh/](http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Nevesh/).
11. Назаретян А. Агрессивная толпа, массовая паника, слухи. [Электронный ре-сурс] / А.Назаретян. — Режим доступа: [http:// www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Nevesh/](http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Nevesh/)
12. Ортега-и-Гассет Х. Восстание масс: [фрагмент] / Х.Ортега-и-Гассет // Психология толпы: социальные и психологические механизмы воздействия на массы. — М.: Изд-во Эксмо; СПб. : Terra Fantastica, 2003. — С. 417–468.
13. Різун В. В. Природа й структура комунікативного процесу // Електронна бібліотека Інституту журналістики. — Режим доступу до б-ки: <http://www.journ.univ.kiev.ua/>.
14. Різун В.В. Теорія масової комунікації [Електроний ресурс] / В.В. Різун // Електронна бібліотека Інституту журналістики. — Режим доступу до б-ки : <http://www.journ.univ.kiev.ua/>.
15. Почепцов Г. Слухи как семиотический феномен / Г.Почепцов // Логика, психология и семиотика: аспекты взаимодействия. К., 1990. С. 23-64.
16. Татенко В.О. Соціально-психологічні механізми впливу людини на людину / В.О. Татенко // Соціально психологія. 2003. № 1. -С. 60-72.
17. Тернер Дж. Социальное влияние / Дж.Тернер. — СПб. : Питер, 2003. — 264с.
18. Фрейд З. «Я» и «Оно» / З.Фрейд. — Тбилиси, 1991. — 1040 с.
19. Хавеши М. А. Массовое общество. Трактровка масс в социальной философии второй половины XX века [Электронный ресурс] / М.А.Хавеши. — Ре-жим доступа : [http:// www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Nevesh/](http://www.gumer.info/bogoslov_Buks/Philos/Nevesh/).
20. Хьелл Л., Зиглер Д. Теории личности / Л.Хьелл, Д.Зиглер. — 3-е изд. — СПб. : Питер, 2006. — С. 235-246. (Сер. Мастера психологии).
21. Чалдини Р. Психология влияния / Р.Чалдини. — СПб. : Питер, 2003. — 288 с. <http://protsak.livejournal.com/5452.html>

Інтернет-ресурси

1. Бібліотека психологічної літератури: <http://psylib.kiev.ua/>
2. Українські підручники он-лайн: <http://pidruchniki.ws/>
3. Психологічна бібліотека Псі-фактор: <http://psyfactor.org>
4. <http://www.nbuv.gov.ua/> - Національна бібліотека України ім. В. І. Вернадського.
5. <http://hklib.npu.edu.ua/>- Наукова бібліотека національного педагогічного університету ім. М.П. Драгоманова.
6. <http://www.koob.ru/> - електронна бібліотека «Куб».
7. <http://upsihologa.com.ua/> - портал професійних психологів України «У психолога».

9. Інструменти, обладнання та програмне забезпечення, використання яких передбачає навчальна дисципліна

1. Нормативні документи МОН України
2. Підручники з психології для середньої та вищої школі
3. Практикуми з психології
4. Словники та енциклопедії з психології
5. Зображувальна наочність – схеми та таблиці
6. Аудіо наочність
7. Відео наочність
8. Мультимедійні презентації
9. Сценарії ділових та рольових ігор
10. Роздатковий матеріал
11. Тестові завдання для комп'ютерного контролю